

Circuits curts de comercialització

ENGINY, EFICIÈNCIA I CONSUM RESPONSABLE

Els temps actuals il·lustren la fragilitat social i econòmica que comporta la dependència dels recursos externs. El consum d'energia o d'aliments, només per posar dos exemples d'elements imprescindibles, semblen articulats per titellaires que especulen amb el seu valor. Tanmateix, lluny d'estar condemnats al control sobre nosaltres, hi ha alternatives locals amb prou potencial per ser el pal de paller de la transformació social

Text: Ricard Espelt

Quan parlem de circuits curts de comercialització ens referim a aquells en què tots els agents que participen en la producció, la distribució i la comercialització d'un producte o servei són limitats i propers. A més, si la coordinada de proximitat es creua amb la coordinada de responsabilitat social, l'acció del consum esdevé fortament transformadora. Doncs bé, l'economia social i solidària (ESS) ha incorporat aquesta doble perspectiva, ja que, amb més de mil iniciatives cartografiades a Catalunya per la plataforma Pam a Pam, cobreix un ampli ventall de sectors, que van des de grans centres urbans fins a petits llogarets de muntanya. Tot aquest conjunt d'iniciatives es configuren sota un prisma socioeconòmic i, amb múltiples

valors i principis, busquen donar coherència i reforçar l'acte de consum crític.

Entre els projectes que podem identificar, propers en el temps i interconnectats entre ells, n'hi ha tres especialment rellevants, en la mesura que incorporen la perspectiva feminista al consum. Un d'ells és l'Obrador Xisqueta, fundat el 2009, que aconsegueix que es pagui un preu just per la llana gràcies al control de tota la cadena de producció, elaboració, distribució i venda. En aquest procés hi participa el teixit local i joves dissenyadors i dissenyadores que generen peces singulars i compromeses amb el territori i les persones que l'habiten. Aquí és essencial la recuperació de l'artesania a través del mestratge i la guia de dones

que han traspassat el seu coneixement per mantenir l'activitat i recuperar el teixit amb llana xisqueta. Interconnectada amb l'Obrador Xisqueta trobem l'Escola de Pastors de Catalunya, que permet dignificar i realçar el cercle complet (des de la pastura de les ovelles fins al jersei que s'acaba posant la persona que l'ha adquirit). Així mateix, com a tercera pota d'aquest trienni, cal citar Montanyanes, un projecte nascut el 2006 amb l'objectiu de desenvolupar estratègies creatives per a la dinamització rural i en constant sinergia amb les institucions locals.

DE LA RECERCA A L'ACCIÓ

En els darrers anys també s'han incrementat les investigacions al voltant de casos pràctics per analitzar-ne l'impacte en la transformació territorial des d'una perspectiva socioeconòmica. Podem esmentar alguns casos en què la recerca i l'acció actuen interrelacionades i són fonamentals per al desenvolupament social, econòmic i democràtic del territori en diferents facetes vinculades al consum: des de l'autogestió energètica fins a la recuperació de llavors. N'és un exemple la cooperativa Som Energia, impulsada el novembre del 2009 per un grup d'antics alumnes i professors de la Universitat de Girona, inspirats en iniciatives internacionals com Ecopower (Bèlgica), Enercoop (França) i Greenpeace Energy (Alemanya). Des d'aleshores, el projecte ha crescut significativament i s'ha convertit en una referència clau de l'ESS per la seva escala d'impacte.

El llibre *Energia para la democracia* (2016), que

parteix de l'adaptació de la tesi doctoral de Sebastià Riutort, ressalta el monopoli sobre el qual s'articula el model energètic a casa nostra i proporciona instruments, sobre la base de la participació democràtica, per fomentar models alternatius. Un dels aspectes fonamentals que explica l'èxit de Som Energia és la capacitat per crear cercles d'activisme, des del treballador de la cooperativa fins al simple consumidor cooperativista, passant per actors intermedis que contemplen les persones que tenen una participació més activa en assemblees o en l'organització d'activitats i projectes locals. Respecte a aquest darrer punt, la cooperativa contribueix a la producció de la mateixa energia, individual i col·lectiva.

En aquesta línia, també són significatius els projectes Viure de l'Aire, a Pujalt (l'Anoia), on es preveu instal·lar el primer aerogenerador popular del sud d'Europa amb la participació de Som Energia, o la instal·lació de plaques solars sobre la coberta de la pista poliesportiva de Rupià, impulsada per la comunitat energètica local i pilotada per l'Ajuntament i la Diputació de Girona, també sota el mestratge de Som Energia. Una altra experiència rellevant és L'Aresta, una cooperativa situada a Santa Coloma de Queralt que treballa per la sostenibilitat i la transformació social a partir del desenvolupament de l'agroecologia, la sobirania alimentària i l'economia social, solidària i feminista mitjançant pràctiques de cooperació social i autogestionades.

La tasca de L'Aresta es concreta en quatre àrees d'actuació: la fleca, elaborant pans amb ingredients eco-

lògics i llevat mare natural, cuits en un forn de llenya i recuperant varietats antigues de cereals; l'educació, fent activitats i tallers en escoles, instituts i altres centres formatius; la recerca, desenvolupant projectes en els àmbits de l'agroecologia, l'economia social i solidària i el cooperativisme (gràcies als quals la cooperativa difon aprenentatges col·lectius i contribueix al desenvolupament de pràctiques crítiques i transformadores), i la dinamització local, com a membres de l'Ateneu Cooperatiu del Baix Camp. Quant a la recerca, també cal destacar que L'Aresta ha ajudat a identificar els factors que esdevenen clau per situar els límits i les contradiccions del moviment agroecològic i, al mateix temps, incentivar un canvi d'escala que en faciliti la sostenibilitat. A més, ha elaborat un informe que proporciona eines i estratègies per a l'articulació de les xarxes agroecològiques, cosa que afavoreix la coordinació entre petites productores, altres sectors socioeconòmics i l'Administració pública pel que fa a l'abastiment de productes agroecològics i de proximitat.

Finalment, hem de subratllar la importància d'algunes tesis doctorals amb vista a generar un projecte comunitari de transformació social que incorpori el consum. Una d'elles és la realitzada per Marc Talavera i la formació del Col·lectiu Eixarcolant (amb unes dues-centes persones), que fomenta un model de desenvolupament socioeconòmic i de producció, distribució i consum d'aliments més ètic, just i sostenible mitjançant la recuperació de les espècies silvestres comestibles i de les varietats agrícoles tradicionals. De fet, la recerca aplicada i la transferència de coneixement és una de les línies d'acció principals d'Eixarcolant, ja que dona sentit a les diferents activitats que

duen a terme i les fomenta, sigui la dinamització territorial, l'assessoria, la confecció de material divulgatiu, la promoció d'eines manuals o la venda de llavors de les espècies i varietats recuperades.

CAP A LA INTERCOOPERACIÓ DIGITAL

La intercooperació és l'eina que permet fer créixer l'escala d'impacte del mercat social. El cooperativista Jordi Garcia Jané la defineix com la "xarxa de producció, distribució i consum de béns i serveis (els fluxos) que funciona amb criteris democràtics, ecològics i solidaris en un territori determinat i que està constituïda tant per empreses socials com per consumidors individuals i col·lectius, com poden ser ajuntaments, escoles, etc. (els nodes)". En aquest sentit, l'articulació del mercat social és possible gràcies a la creació de xarxes locals, que esdevenen espais d'agrupació d'entitats i persones en un territori concret (municipi, comarca, barri...) per visualitzar el teixit local i incidir en les administracions públiques locals amb la finalitat que promoguin una economia al servei de les persones. Fet i fet, l'ESS ha convertit la intercooperació en la clau de volta per expandir-se a Catalunya; i no sols a l'entorn de l'Àrea Metropolitana de Barcelona o a les comarques de la Garrotxa, el Ripollès, el Camp de Tarragona, les Terres de Ponent, l'Empordà o Osona, on s'han creat nuclis de la Xarxa d'Economia Solidària (XES). Des del 2016, els nodes territorials de l'ESS han rebut suport institucional a través de la Xarxa d'Ateneus Cooperatius, impulsada pel Departament de Treball de la Generalitat sota el paraigua del programa d'economia solidària Aracoop, que s'estén des de les Terres de l'Ebre fins a l'Alt Pirineu,

i des de l'Àrea Metropolitana fins a les Terres de Ponent.

En el marc d'aquest programa, un dels projectes més importants és el mercat de pagès Arrels, fruit de la intercooperació entre Som Cultura, Unió de Pagesos, L'Olivera i Sàpiens i concebut per reduir la despesa d'intermediació i garantir el futur de l'activitat productora de pagesos i artesans, davant l'amenaça del monopoli de les grans corporacions i la constant deslocalització dels aliments que consumim. Mitjançant Arrels, es vol fomentar la consciència pel que fa als problemes del món rural i crear un sentiment de pertinença al territori, raó per la qual s'ha bastit una infraestructura digital que facilita que hi hagi més relació entre els consumidors i els productors. La intercooperació, doncs, té en la digitalització un canal imprescindible per a la seva eficiència i escalabilitat.

A propòsit de la digitalització i el desenvolupament local, també hem de citar el projecte de telecomunicacions Guifi.net, que té els orígens al petit municipi de Gurb, situat a la plana de Vic i format principalment per masies disseminades. Davant la manca d'interès dels operadors tradicionals per proporcionar servei a la zona, l'any 2004 els veïns i veïnes van començar a desplegar —mitjançant radioenllaços fets amb *routers* wifi— una xarxa pròpia per interconnectar diferents punts geogràfics i, d'aquesta manera, garantir el servei de banda ampla. Actualment, la Fundació Guifi.net proporciona una infraestructura tecnològica mancomunada a molts territoris rurals de Catalunya, el País Valencià, les illes Balears, Madrid, Andalusia, Astúries o el País Basc, la qual cosa fa possible que tota la població local gaudeixi d'Internet en les condicions més favorables possibles, ja que garanteix connexions a preus justos i assequibles, alhora que permet als col·lectius desfavorits accedir a les tecnologies de la informació, a les telecomunicacions i a Internet.

Les plataformes digitals també són una eina d'intercooperació entre l'Administració pública, les entitats socials, els agents econòmics i la mateixa ciutadania. Aquest és el cas de la convocatòria "Matchfunding Arrela't", de l'Alt Pirineu i Aran, activada el 2021 com un fons públic que ha facilitat el microfinançament de cinc projectes que contribuiran a reactivar el teixit socioeconòmic de l'Alt Pirineu a través de la plataforma Goteo. D'aquesta campanya, han sorgit iniciatives tan singulars com Siscarri, destinada a fomentar el cultiu de la maduixa ecològica al Pirineu, o Senterada Comestible, per posar en valor les plantes silvestres i les varietats agrícoles i ornamentals comestibles.

MOBILITAT I ALIMENTACIÓ A PETITA ESCALA

En l'àmbit de la mobilitat sostenible, i a partir de la inspiració en Som Energia, l'any 2016 va néixer Som

Mobilitat, amb seu a Mataró. Una cooperativa formada per grups locals que s'organitzen democràticament per crear un servei de lloguer de cotxes elèctrics a les localitats. Se n'han constituït nuclis a les grans ciutats, però també a poblacions més petites, com Cardedeu, Alella, Argentona, Caldes de Montbui, Salardú o Torelló. A més a més, la cooperativa facilita la compra conjunta de cotxes, motos i bicicletes elèctriques entre els seus socis i sòcies, fet que la converteix en una estructura digital, orgànica i inclusiva que fomenta la mobilitat rural compartida.

En la mateixa línia que la mobilitat, l'alimentació és un dels sectors que avui aposta per digitalitzar-se, conscient que, tal com indica un estudi de l'Observatori de l'Alimentació corresponent al 2020, mou un volum econòmic molt important. Segons aquest organisme, cada persona gasta anualment una mitjana de 2.567,17 € en productes alimentaris, darrere dels quals emergeix una indústria que, ara com ara, està sobretot controlada per les grans cadenes de distribució. El fet que la producció, l'elaboració i la distribució estiguin en mans d'aquests oligopolis ha generat un greu perjudici a les botigues tradicionals, alhora que ha incrementat el consum de plats preparats en detriment dels productes frescos. No obstant això, les estadístiques indiquen que cada vegada hi ha més població partidària d'adquirir productes ecològics i de comprar-los a través d'Internet. Així s'ha evidenciat amb la pandèmia, que ha provocat que l'atenció cap als circuits curts de comercialització, la compra digital i el consum conscient i responsable estigui en auge.

Durant el confinament, aquesta gran capacitat d'autogestió de la pagesia —principalment de productors i productors agroecològics— va quedar demostrada a Catalunya a través de la iniciativa Abastiment Agroecològic, promoguda per Arran de Terra i Pam a Pam, o de la mateixa Prodeca, l'empresa adscrita al Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació de la Generalitat, que va generar un directori de productes per a consumidors i productors locals (#AlimentsDeProp) i que ja parla d'impulsar la sobirania alimentària (que és el fet més important). En aquest marc, la digitalització que proporcionen projectes cooperatius com Katuma, conformat per productors, distribuïdors i consumidors, pot ajudar l'agroecologia a transitar cap a espais d'intercooperació digital que s'adaptin als hàbits de consum del segle XXI. A més, aquests hàbits esperonen iniciatives com Ramats de Foc, en què els pastors introdueixen els ramats en zones forestals amb l'objectiu de preservar el sotabosc, cosa que afavoreix el creixement de la vegetació i, de retruc, un canal directe i eficient amb els consumidors i les consumidores.—*

Aigualltat

nom (fem.)

1. Dret dels perceptors de **pensions mínimes** contributives a acollir-se a la tarifa social del cànon de l'aigua per reduir la seva factura.

Tarifa social del cànon de l'aigua

100% de bonificació si no superes els 9 metres cúbics d'aigua al mes.

50% si superes els 9 metres cúbics d'aigua al mes.

Bonificació aplicada sobre el cànon de l'aigua, un impost que representa el 30% de la factura de l'aigua.

Sol·licita la tarifa social del cànon de l'aigua al 012 o a la web aca.gencat.cat

 Generalitat de Catalunya